

ADATRECHTBUNDELS

BEZORGD DOOR DE COMMISSIE VOOR HET ADAT-
RECHT EN UITGEGEVEN DOOR HET KONINKLIJK
INSTITUUT VOOR DE TAAL-, LAND- EN VOLKEN-
KUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË

XXXI: SELEBES

's-GRAVENHAGE, MARTINUS NIJHOFF, 1929

SERIE N.
GORONTALO ENZ.

N°. 18.

GEGEVENS OVER PARIGI (1926).

De commissie dankt deze aantekeningen over de onderafdeeling Parigi aan den controleur F. J. Nieboer.

Met uitzondering van de vroegere rijkjes Amfibaboe, Toriboe-loe, en Kasimbar behoort het huidige landschap Parigi tot het Toradja-gebied, het landschap Mo'oetong met de evengenoemd rijkjes tot den Gorontaloschen rechtskring.

De godsdienst is de Mohammedaansche; door het Parigische deel van de To-Raranggonaoe en de „orang Sipojo” en „orang Laodje” van het Mo'oetongsche — allen bergbewoners, kustterm: Alipoeroe — wordt echter nog varkensvleesch genuttigd.

Boegineesche invloed heeft zich ná Kasimbar, vooral in het niet-Toradjadeel der onderafdeeling, doen gelden in bestuur en adat. De vorsten in dit deel zijn van Mandarsche herkomst. Bolano kende eertijds betrekkingen met Bone.

De Boegineesche handelaren kwamen meerendeels uit Donggala en Wani (Paloegolf). Als verdere vreemdelingen zijn te noemen:

- a. Gorontaleezen: visschers, koelies en kleinhandelaren;
- b. Minahassers: een kleine groep vestigde zich door bemiddeling van het Gouvernement in Parigi om de bevolking aldaar sawahbouw te leeren; overigens komen zij verspreid in verschillende betrekkingen voor;
- c. Balineezen: een, in een kampoeng vereende, groep personen, die wegens adatmisdrijven verbannen zijn uit Bali;
- d. Talaoereezen: houtkappers op concessie terreinen;
- e. Badjo's: zwervende visschers; een Badjo-kampoeng is Beteng (Mo'oetong).

De samenvoeging van kleinere landschapjes tot één groot landschap geschiedde zeer tegen den zin van betrokken hoofden en bevolking.

Rechtsgemeenschappen. Oorspronkelijk is de stam de rechtsgemeenschap. De onder Gouvernementsdrang gegeven kampoengindeeling, ook ingevoerd waar zij nog niet bekend was, maakt, dat thans de kampoeng overal de rechtsgemeenschap is.

Stamgemeenschap valt nog wel aan te wijzen bij de „orang Sipojo” en de „orang Laodje” doch is aan het verdwijnen.

In Parigi heette een dorp met eigen dorpstempel (banggoja of waroega) ngata; een bijdorp: boja.

Individuen. Vroeger kende men in Parigi meer erfslaven, in het Mo'oetongsche meer gekochte slaven. Pandelingen vererfden. Omstreeks 1905 werd een eind gemaakt aan het pandelingschap, tegen aanplant van vijftig klapperboomen door ieder volwassen pandeling ten gunste van den pandhouder, — wat een bron van civiele zaken werd in later jaren.

Onder den naam laoria kennen de Gorontaleezen een soort vereeniging van personen, die elkaar geldelijk steunen bij het geven van een feest, dat bij beurte door de betrokkenen wordt gegeven.

Bestuur. De hadat van Parigi maakte plaats voor den alleenheerscher Magaoe. De radja moeda is wel eens plaatsvervanger. Oude titels zullen voorloopig wel blijven bestaan, vooral in de opgeslokte rijkjes. Verder vindt men vele kapitans, kapitans-la-oet, poenggawa's, mardika's, magaoe's, wier vroegere macht moeilijk is na te gaan. Zonder macht binnen hun kring zijn zij ook thans nog niet. Zoo treedt de magaoe (olongia) van Tinambo nog op bij vooraanstaande gebeurtenissen op landbouwgebied.

De rijkssieraden van Parigi vonden bereids een gedetailleerde beschrijving door Adriani—Kruyt in de Meded. Ned. Zend. Gen.sch. jrg. 1898 blz. 416 e.v. Bij den dood van de vrouwelijke oudmagaoe Idjengi in 1920 vonden nog dezelfde ceremoniën plaats als in de evengemelde beschrijving opgesomd.

Het vroegere rijkje Bolano (Mo'oetong) bewaarde een van Bone ontvangen drietandige speer als rijkssieraad ten huize van den magaoe.

Aan de oude lange contracten blijft een magische beteekenis toegekend.

Vrouwen kunnen zeer wel als bestuurster optreden (Parigi, Tinambo).

Van het recht, dat den radja van Mo'oetong toekomt om tegen den kost zonder loon vijftig lieden per dag voor zich goud te laten wasschen, werd geen gebruik meer gemaakt in den laatsten tijd.

Bewerking van tuinen van een kampoenghoofd wordt meer en meer als „gemeentedienst” aangemerkt.

In Mo'oetong geldt nog het gebruik van een geldelijke bijdrage der bevolking bij huwelijk van den radja.

Rechtspraak. Kleine civiele zaken en geringe adatovertradingen vinden binnen de kampoeng hun berechting door hoofd met oudsten. Overigens zijn de landschapshoofden alleensprekend rechter in de kleine madjelis en vast lid van de groote madjelis in hun gebied. De overige leden van de groote madjelis worden gevonden uit district- of kampoenghoofden. In Parigi heeft meestal ook de radja-moeda zitting.

Delegatie van kleine-madjelis-zaken op den radja-moeda of het districtshoofd komt veel voor, hoewel het in strijd is met de diverse regelingen ¹⁾, en ook met de adat.

Een sarat (godsdienstig gerecht) bestaat noch in Parigi, noch in Mo'oetong. Pogingen van de zijde der Sarikat Islam om een dergelijke instelling in Parigi te verkrijgen lokten heftige bestrijding van de zijde van den magaoe uit.

Erfenisquaesties worden onderling geschikt (zie ook onder Erfrecht); echtscheidingszaken ziet men, vooral in het Mo'oetongsche, voorgebracht bij den dorpsgodsdienst-beambte.

De hoofdplaats Mo'oetong heeft een kali; in Parigi zetelt deze in Masigi, de strandkampoeng van de eigenlijke, meer land-in-gelegen, hoofdplaats Parigimpoeoe. Beneden den kali staan imams, chatibs, bilals en een dodja (moskeeknecht). Kleinere plaatsen kennen een imam, chatib, bilal en dodja.

Verwantschaprecht. Dit is in Parigi en Mo'oetong ouderrechtelijk. Hoofdregel is dat de vrouw den man volgt. Adoptie komt in Parigi (ana patoewo) en Mo'oetong (ana paeloe) voor, meestal door verwanten van vaderszijde.

Huwelijksrecht ²⁾. De bruidschat wordt in het Mo'oetongsche wel harta of mas kawin genoemd, blijkbaar een geïmporteerde naam. In Parigi heet hij ali noe mombine.

In het Mo'oetongsche is mij een geval bekend, dat de bruidegom van zijn rechten op de weigerende vrouw afzag na terugbetaling van den bruidschat en teruggave van de geschenken. Van een boete, door de ouders van de bruid te geven, is mij toen niet gebleken.

Bij huwelijksontbinding behoudt ieder zijn aangebrachte goederen; gemeengewonnen goederen worden op voet van gelijkheid verdeeld. In Mo'oetong behooren alsdan de kinderen om den andere aan vader en moeder. Het oudste komt aan de moeder.

Erfrecht. Kinderen en adoptiefkinderen deelen gelijkop. Er bestaat neiging (onder invloed van de Sarikat Islam?) deze verdeling te doen plaatsvinden volgens de Mohammedaansche wet.

Persoonlijk bezit overheerscht. Een geval van gemeenschappelijk bezit van karbouwen is mij uit Parigi bekend, waar de gezamenlijke bewoners van twee aangrenzende kampoengs over eenige van die dieren een geschil hadden.

Bij de verdeling van de nalatenschap van een in Paloe overleden hadji, die o.a. een weduwe in het Parigische achterliet, hield de Magaoe, bij het daarover ontstane geschil, de verdeling van de in Parigi gelegen goederen aan zich.

Grondenrecht. Een beschikkingsrecht, aan de kampoeng als rechtsgemeenschap toekomende, valt overal duidelijk aan te wijzen en komt bij het zamelen van rotan en damar goed tot uiting.

¹⁾ Zie Adatrechtbundel XII, blz. 408. — Noot van de commissie.

²⁾ Zie Adriani-Kruyt, De Barèë-sprekende Toradja's, dl I 1912, blz. 339 v.

Bijna iedere kampoeng heeft hier haar eigen stroomgebied, daar zij gelegen zijn aan de monding van een riviertje. De waterscheiding wordt algemeen als grens aangenomen.

Genotrecht van wisselvallige bouwvelden (Tinaloe-Parigi) vervalt na het verlaten; ten opzichte van duurzame velden — meereendeels sawahs (lida) — erkent men het recht van het betrokken kampoenghoofd om deze, indien zij eenige jaren onbewerkt blijven, aan anderen ter bewerking uit te geven, indien de oorspronkelijke bewerker tot bewerking niet bij machte is.

De groote, natuurlijke sagobosschen in Bolano (Mo'oetong) vormen een soort communaal bezit.

Ontginning geschiedt alleen door de inwoners van de betrokken kampoeng. Evenzoo het zamelen van hout, rotan en damar. Jacht kan ook door anderen geschieden, doch meestal ontvangt dan het kampoenghoofd een deel van den buit.

Hoewel thans weinig goud gewasschen wordt, schijnen in Mo'oetong en Saoesoe (Parigi) de radja's daarvan vroeger $\frac{1}{10}$ geëischt te hebben als schatting.

Waternverdeling voor sawahs vindt plaats door onderling overleg, meestal onder leiding van radja of districtshoofd (Parigi).

Visscherij aan de kust, in een afsluitbaar koraalgebied, door middel van verdooving door toewa, wordt meestal door verscheiden kampoengs gezamenlijk uitgeoefend.

Van een apart weiderecht is mij niet gebleken.

Deelbouw op natte velden komt in Parigi voor; de grondbezitter levert dan de karbouwen voor het mengindjak, benevens zaaipadi. Bij den rijstbouw in Parigi kent men een soort voorgangers, tadoelako.

Overdracht van grond geschiedt voor het betrokken kampoenghoofd; meer en meer wordt echter gebruik gemaakt van een „soerat-zegel”, verleden voor den controleur.

Schuldenrecht. Achtervolging van een hert doet daarop een recht ontstaan. Wordt het hert gedood door iemand van de achtervolging onkundig, dan ontvangt deze een deel (bijv. $\frac{1}{4}$).

Damarboomen worden dikwijls door het aanbrengen van teekenen persoonlijk door vinder gereserveerd.

Verpanding van klapper- en sagoboomen komt veelvuldig voor; meestal voor een bepaalden tijd; de pandhouder krijgt het gebruik en voordeel. In den laatsten tijd komt echter een pandcontract, waarbij de vruchten als afbetaling van de hoofdsom dienst doen, meer op den voorgrond.

Verkoop op krediet geschiedde in Parigi ten aanzien van karbouwen. Het verkochte wordt direct geleverd.

Hoewel verjaring onbekend was, valt er toch bij de hoofden een neiging waar te nemen om voor het aanbrengen van civiele zaken een uitersten termijn van dertig jaren te accepteren.

Delictenrecht. Eigenrechting is bij overspel niet strafbaar, mits zij op heeter daad geschiede en de overspelige te zamen met den

beleediger direct gedood wordt. De gedooden worden in één graf begraven (Mo'oetong). Werd de vrouw niet mede gedood, dan was de familie van den beleediger tot bloedwraak bevoegd, die evenwel door een boete kon worden afgekocht.

Een geval is mij bekend uit Parigi, waarbij een op heeter daad betrapte dief gedood werd. Bij een groot deel der hoofden vond dit evenwel geen goedkeuring.

Verwonding of dooding door een springlans maakt den bezitter van die lans niet strafbaar, indien deze de plaats van dit werktuig duidelijk door teekenen had aangegeven (een gespleten bamboestaak, waarin een schuins naar den grond wijzend aangepunt stuk bamboe).

Adatvolkenrecht. Van Hoëvell doet de mededeeling, dat er tusschen de rijkjes Amfibaboe, Toriboeloe, Kasimbar en Sigenti een bondgenootschap zou bestaan, onder Mandar-Tjenrana. Mij is er niet meer van gebleken.

SERIE N.
GORONTALO ENZ.

N°. 19.

ETHNOGRAPHISCHE GEGEVENS (1927).

Ontleend aan: Catalogus van 's Rijks Ethnographisch Museum, deel XIX, 1927.

Muts (oepia), van zeer fijne, ongekleurde silar-bladreepen . . . , cylindervormig, met eene ringvormige reeks van zwarte ornamenten in den vorm van gehalveerde Andreaskruisen om den bol en aan den boven- en benedenrand. — Door de mindere dorpsgeestelijken (kasisi) gedragen. Gorontalo (blz. 70).

Lang zadel (wapidoe haja-haja), vorm en grondstof als bij n° 18, doch voor twee personen. — Op dit zadel zit de man met de vrouw achter zich. Niemand mag evenwel volgens de adat met zijne eigene vrouw rijden. Stijgbeugels worden niet gebruikt, de beenen zijn bij het rijden dan ook altijd in slingerende beweging. Gorontalo (blz. 92).

Buikband (taato), een reep geel flanel, welks beide einden tot lussen zijn gefatsoeneerd. De eene zijde met roode, gebloemde zijde overtrokken. Aan beide zijden is van loovertjes en zilverdraad eene soort van guirlande gevormd. — Hiermede wordt de korte broek eener aanzienlijke bruid onder den sarong bevestigd; voor het losmaken daarvan moet nog extra worden betaald. Gorontalo (blz. 100).

Pop, voorstellende eene vrouw (boki) van een districtshoofd . . . Gorontalo (blz. 101).

Districtshoofd (marsaoleh), in deftige kleeding: op het hoofd een tulband van wit katoen, met rand van zwart katoen, versierd met zilveren banden en afhangende stukjes blik. Aan de achterzijde een zwarte vogelveder, waaraan een met diamanten(?) versierd, bladvormig stuk blik bevestigd is. Baadje van lichtroode zijde met witte langsstrepen, met zilverdraad omzoomd en met zilveren knopen. Gordel van groene zijde met bloemen van zilverdraad en ellipsvormige gesp van gedreven zilver, waarin van voren een kris steekt van Zuid-Selebes-type Broek van paars fluweel met lange pijpen. (Gorontalo (blz. 101).

Staatsieprauw, waarmede de vroegere radja's van Goron-

talo en Limbotto elkaar bezoeken brachten. Twee exemplaren (modellen), van lichtgeel hout, met snebvormig oplopende stevens, onderling verbonden door een rechthoekig hekwerk van bamboelatten, waarvan de onderste helft met ruitvormig vlechtwerk à jour. Hierbij behooren zes houten pagaaïen met halvemaanvormig uitlopend handvat en puntig uitlopend blad. (Gorontalo blz. 102).

De radja's en thans de aanzienlijkste hoofden hebben nog stellen van vier danseressen (padjongge), tevens hetaeren, die worden verhuurd. Het zijn gewoonlijk afstammelingen van vroegere slaven, die nog op deze wijze geëxploiteerd worden. Gedurende het dansen wordt een waaier in de hand gehouden. Gorontalo (blz. 105).

Vrouwenkleedingstuk (olimokmo), om de borst te bedekken, van groen Europeesch gaas (bĕnang kosta) vervaardigd en met gouddraad doorweven. — Aldus bewerkt kan dit doek alleen door vrouwen uit den aanzienlijken stand gedragen worden. Bij overlijden van een voornaam persoon krijgt op de hoofdplaats Gorontalo ieder Europeesch ingezetene van eenigen rang een stukje van dit weefsel ten geschenke van de familie des overledenen als invitatie tot bijwoning van het lijkfeest. Gorontalo (blz. 108—109).

[Zie ook boven, blz. 27.]

SERIE O.
HET TORADJA-GEBIED.

N°. 15.

VERWIJZING.

Voor het Toradjasche deel der onderafdeeling Parigi, zie boven,
blz. 80—84.

SERIE O.
HET TORADJA-GEBIED.

N°. 16.

TORADJASCHE ADATRECHTSTERMEN (1894).

De hier volgende gegevens zijn door de commissie voor het adatrecht ontleend aan het werkje: „Woordenlijst van de Bareë-Taal, gesproken door de Alfoeren van Centraal-Selebes beoosten de rivier van Poso, benevens de Topebato-Alfoeren bewesten genoemde rivier”, door Alb. C. Kruijt, „Zendeling-leeraar van het Nederlandsch Zendelinggenootschap”, uitgave van het Koninklijk Instituut, 1894. Omtrent de spelling dier woordenlijst wordt medegedeeld, dat daarin het accent (˘) alleen op die woorden is geplaatst, bij welke de klemtoon niet op de voorlaatste lettergreep valt. Voorts wordt daarin met een punt boven een klinker weergegeven, dat deze kort wordt uitgesproken (pòsò, dódò, lédè, bili enz.); is de klinker voorzien van een ´, dan wil dit zeggen, dat hij open klinkt, doch geheel gescheiden van den volgenden klinker wordt uitgesproken (djúa, gáa enz.); een ˘eindelijk weer, dat de aldus geaccentueerde klinker wordt uitgesproken, als ware de consonant, die er op volgt, verdubbeld (djàma, spr. djamma; jòsu, spr. jòssu, enz.).

Ook na het verschijnen van deel 1 en 2 van „De Barè'esprekende Toradja's van Midden-Celebes” (zie boven, blz. 82), kan dit uittreksel uit de beknopte woordenlijst zijn nut hebben.

A.

ada, Mal., gewoonte, gebruik, zeden, adat. Ook: onkosten, prijs van iets: Ane osamo, sangkudja adanja? als hij beter is, hoeveel kost het dan (voor behandeling)? adan tau túa, de voorvaderlijke zeden en gewoonten.

ana, kind; mompoana, als kind aannemen, in huis nemen; ana kasangkompò, lett. kinderen uit één schoot, meest voor neven en nichten gebruikt; pinonana, neef, nicht; ana kasapúa, het jongste kind; ana majunu, slaaf, slavin (ver. watuwa); ana ilu, wees, ouderloos kind.

angkal, zie bij kai.

anu, een zekere N.N., een zeker iets; wat ik zeggen wilde; ook als adj. van eene onbepaalde hoedanigheid. In dezen zin wordt

het ook gebruikt om eene bezitting uit te drukken. Anuku — van mij.

awili, verhaal, legende, overlevering, datgene wat „men” zegt.

Men zal bijv. vragen: Nundja awilinja rano? welke is de overlevering aangaande het ontstaan van het Meer?

awo, stiefkind, voorkind van den man of van de vrouw.

B.

balu, weduwe, weduwnaar.

balu, pombalù, mombalu, verkoopen, ëndapobalù, ten verkoop, voor verkoop bestemd zijn; balù salá, verkeerd verkoopen, aldus wordt eene handeling genoemd, verbonden aan het onderdaanschap van Poso aan Parigi, waarbij de radja van Parigi 1 à 2 stukken ongebleekt katoen naar Poso zendt, en daarvoor 200 à 300 (bij mislukking van den oogst 100) bossen padi ontvangt. Eerst na deze handeling mogen de Alf. hunne rijst naar marktprijs verkoopen.

bantaja, een huisje, dat men tijdelijk opslaat tot herberging van gasten, wanneer ergens een groot feest wordt gevierd.

banuwa, huis, woning. N.B. Het Bug. wanuwa, en het Minwanua, beteekenen dorp, stad. [Bareë: lipu]. Een enkele maal komt ook het Pos. banuwa in die bet. voor, wanneer men bijv. spreekt van een kabosenja ribawuwanja, de kabosenja van zijn dorp.

batuwa of watuwa, slaaf, slavin; mobatuwa, slaaf bij iemand zijn, tot slaaf maken.

boko, huisgezin, familie, minstens bestaande uit man en vrouw. Hiervoor gebruikt men ook rapu, haardstede.

bolo, verwisselen, verruilen; mombólósi, iets verruilen; mosibólósi, ruilhandel drijven. Verg. melaonu.

bonde, een voortuin, die men aanlegt, voordat men den eigenlijken grooten tuin begint. Men legt zulk een bonde aan, opdat men niet te lang van rijst verstoken zij, en men reeds voedsel hebbe, voordat de rijst in den eig. tuin vrucht draagt. mobonde, een bonde aanleggen.

bòse, zwaar, dik, groot. Eig. Parigisch, doch ook in de kuststreken van Poso veel gebruikt; kabòsenja, de groote adel onder de Alfoeren.

D.

dangka, padangka, vreemdeling.

date, ëndate of sindate, aanw. voorn.w., boven, Lamoasindate, lamoasilao, „God boven, God beneden”, gewone aanhef van gebed of eed.

denggo, modenggo, krom, niet recht, krom zijn, ongelijk hebben, niet recht voor de waarheid uitkomen.

dèü, ëndaèü, met het hoofd knikken op iets, dus: iets toestemmen.

- djáï**, familie, aanverwanten, bloedverwanten; **modjáï**, familie zijn, ook: vriendschap sluiten, nader met iemand in kennis komen
- djamâ**, **modjamâ**, het aanleggen, bezaaien, beplanten, wieden, omheinen van eenen tuin; in één woord: datgene verrichten wat tot de werkzaamheden in eenen tuin behoort. Verg. **monawu**.
- djandji**, verbintenis, afspraak, belofte, termijn; **modjandji**, overeenkomen, beloven.
- djompò**, een toestel, dat men aan den ingang van de kampong zet bij het begin van den rijstooft. NB. Dit toestel bestaat uit twee opstaande stokken, en één horizontaal liggenden, die te zamen eene poort vormen, versierd met eenige bladeren van den sehopalm en een mandje, waarin een offer van eieren, pinang, sirih enz. wordt gelegd. Midden aan den dwars liggenden stok hangt een van bamboe nagemaakt mesje, waarmee de rijst gesneden wordt. Het is bij die gelegenheid hun, die niet tot de kampong behooren, verboden, gedurende drie dagen de kampong, waar geoogst wordt, binnen te komen. **Modjompò**, dit toestel plaatsen.
- dodoha**, een alleenstaand huis, in tegenstelling van **lipu**, eene verzameling van huizen, een dorp.
- doë**, eig. bet. onbekend; **tau doë**, een ongetrouwde man of vrouw.
- doko**, **mandókò**, snoepen, gappen, iets wegnemen, doch niet zoo erg, dat het stelen kan worden genoemd.

E.

era, zwager, schoonzuster.

G.

- gää**, **mogää**, scheiden, uit elkander gaan; **mompogääka**, van iets scheiden, **mosimpog'aä**, van elkander scheiden, van elkander gaan, ieder zijns wegs.
- gala**, deel, aandeel voor, in: voor iemand. **Galamu séi**, dat is voor u.
- giwu** of **gibu**, **megiwu**, beboeten, bestraffen; **ëndagiwu** beboet zijn of worden; **pagiwu**, boete, straf.

I.

- ijò**, ja; **moijo**, ja zeggen, toestemmen; **moijoka**, in iets toestemmen.
- indâ**, iets dat men gekocht heeft, zonder den prijs te betalen, schuld; **moïnda**, schuld hebben, schuldig zijn.
- iné** of **néné**, moeder. **Iné** gebruikt men in aanspraak, **néné** in samenstellingen tot vorming van den tweeden naam eener vrouw; bijv. **néné Ideï**. **Inége** of **inégi** uitroep van verbazing: moedertje!

J.

- jaku**, samengetr. uit **i** en **aku**, ik, pers. vnw. 1e pers.; **mompokaka**, iets op zich nemen, voor iets instaan.
- jowa**, **majowa**, gelijk hebben, in zijn recht zijn.

K.

- kai**, angkai, ñngkai, grootvader, oude heer, de oudsten van het geslacht, stamvader; mompokai, iemand tot oudste (van het geslacht of den stam) hebben. NB. Onder de Tolage komt dit angkai ook voor in de bet. van slaaf (zie watuwa).
- kandepé**, eene hut, zooals de Alf. die in de wildernis maken voor tijdelijk gebruik.
- kau**, mompokau, gelasten, iets laten doen, aan iemand iets opdragen. Kabosenja mompokau jaku merapi gambi rikita, de kabosenja heeft mij gelast (zendt mij) u om gambir te vragen. Kupokau owi junuku mompasilolonga pëřë-kara situ, ik heb onlangs mijn makker opgedragen, die zaak in orde te brengen.
- kawokò**, onkruid, struikgewas, wildernis; wawung kawòkò, wild zwijn.
- kili**, eig. bet. onbekend; mosikili, een band van gevlochten rotan om den arm dragen (door jonge mannen, ten teeken, dat zij nog ongehuwd zijn).
- kini**, mokini, het op bijzondere wijze tellen van een aantal personen. Men geeft namelijk aan ieder een strootje, dat later weer wordt opgehaald; het aantal strootjes geeft het aantal menschen aan.
- kole**, bet. onbekend. Makole, vorst, koning, opperhoofd.
- kompò** of **kumpu**, buik, onderlijf; makumpu, klein kind, en in het algemeen: nakomelingen. Makompò wukotu, achterkleinkind; ana kasangkompò, kinderen uit één buik, doorgaans gebruikt voor neven en nichten; mokasangkompò, van ééne familie zijn. Verg. djáï.
- kumpu**, zie kompò.

L.

- labé**, iemand, die bedreven is in het reciteeren van den Koran, en dan beschouwd wordt als priester van den laagsten rang.
- lampáäni**, een offertoestelletje, aan de ingangen van het dorp, waarop men wat rijst, pinang, tabak en eieren legt, om de booze geesten en den ziekteduivel uit de negorij te weren.
- langka**, eene verhevenheid (bale-bale) aan het einde van het gangpad in de huizen der Alf., die de aangewezen zit- en slaappleats is voor gasten.
- lanta**, rijstschuurtje, in den tuin gebouwd, waarin de gesneden rijst tijdelijk wordt neergelegd.
- lanti**, de hoogste waardigheidsbekleeder, de eerste in het rijk. Men vraagt bijv. Sema lanti ritanami, wie is de hoogste waardigheidsbekleeder in uw land? Antw. Makole, de koning.
- laonu**, melaonu, het ruilen van twee zaken tegen elkaar. NB. Men gebruikt dit melaonu in plaats van moöli, koopen, bij voorwerpen, die niet verkocht mogen worden. Zoo mag

Turksche tarwe niet „verkocht” worden voor een broek, enz., maar wel „ingeruild” tegen een broek, enz.

lida, nat rijstveld, sawah.

lili, Palili, onderworpeling, vasal, leenman. Zoo zijn de Topobato en Tonapu „palili” van Sigi. NB. Bug. palili, leenman, vasal.

lipu, stad, dorp, kampong, negerij. NB. Het Bug. lipu, bet. land, landstreek.

lobo, een groot, stevig, van dikke planken gemaakt huis, versierd met in hout uitgesneden krokodillen, apen, enz. Dit gebouw dient tot raadhuys bij vergaderingen, toevluchtsoord bij gevaar, verblijfplaats voor vreemdelingen en reizigers.

lolonga, bet. onbekend; pasilolonga, iets met elkander in orde maken, bijv. eene boete-zaak, eene zaak ten einde brengen.

M.

mania, schoonvader, schoonmoeder.

N.

nawu, een ontgonnen stuk land, tuin, akker; monawu, het land bebouwen, tuinen aanleggen.

néné, zie iné.

O.

oju, ëndaoju, knoopjes leggen in een touw. NB. Om den dag van eene overeenkomst niet te vergeten, legt de Alf. zooveel knoopjes in een touw, als er dagen zijn, die nog verlopen moeten. Iederen dag haalt hij een knoopje uit en vergeet zoodoende den bepaalden dag niet.

oli, prijs, waarde; olimporóngó, huwelijks gift; moöli, koopen. **omba**, mat; omba laüro, mat van rotan. Omba is ook een hek van bladeren van den sehopalm, dat men om klapper- of sirihboomen plaatst, ten einde het inklimmen te beletten.

oni, vogelgeschreeuw, dat goed of kwaad voorspelt, meoni, naar het vogelgeschreeuw luisteren.

ópó, bosch, woud, geboomte; rira-j-ópó, in het bosch. Verg. kawókó en wána.

ore, pangore, een feestmaal bij den rijstoogst, nadat men 3 of 4 dagen heeft geoogst. NB. Eerst na het pangore, wordt het djompó, waarbij het voor vreemdelingen niet geoorloofd is, de oogstende kampong binnen te treden, opgeheven.

P.

páho, mompáho, het gaten steken in den schoongemaakten tuin met gepunte stokken, welke gaatjes bestemd zijn tot het ontvangen van eenige rijstkorrels. Terwijl het mompáho steeds door mannen geschiedt, zijn het de vrouwen, die de rijstkorrels

in de gaatjes storten (monaë). Bij mompáho helpt men elkaar (mesalé); dit werk moet in éénen dag zijn afgelopen.

paladuru, de middelste plank in den zolder van de lobo, waarop de krokodillen zijn aangebracht. Puwem paladuru, heer van de paladaru; d. i. eene benaming van de godheid.

pali, kapali, ongeoorloofd, verboden; morapopálika, iets verbieden, als ongeoorloofd aangeven; rapopalika, verboden zijn van iets,

panta, erfenis, nalatenschap; panta tau tua, erfenis van de voorvaders.

papa, vader. NB. De Alf. verandert zijn naam bij de geboorte van zijn eerste kind. Hij voegt dan papa (of ta) voor den naam van zijn kind; papa-i-Melempo, enz.

pěrékara, zaak, rechtszaak, onderwerp. Door 't Bug. of Mal. uit 't Skr.

petórò, uit het Bug. overgenomen, het Port. feitor; factor, onderkoopman; ook gezaghebber, ass^t. Resident of Resident.

puwe, heer, meester; sema pūwenja, wie is de heer, meester (van dit)? dus: van wie is dit?

R.

raduwa, twee; mokratuwa, eene tweede vrouw hebben of nemen.

raga, weggagen, achterna zetten, vervolgen.

rapu, haard, keuken. Dit woord wordt ook gebruikt in den zin van: huisgezin (verg. bókó).

rijójo, momporijójo, vrede maken tussehen twee koppen-snellende stammen. NB. Dit vrede maken geschiedt op de volgende wijze: een hoofd, dat buiten de partijen staat, legt drie voorwerpen (een stuk katoen, een duit en een aarden kom) naast de heining van de strijdende kampongs; daarna verwijderd hij zich op vrij grooten afstand, en roept den lieden toe. Nemen de kampongs achtereenvolgens de voorwerpen aan, dan is de vrede gesloten.

rongò, echtgenoot, man, vrouw; morongò, gehuwd zijn; momporongò, een meisje (man) tot vrouw (man) nemen, huwen.

S.

sabi, getuige, iemand die getuige van iets is, getuigenis; masabi, getuigen hebben, getuigenis afleggen; momposábika, voor iemand of iets als getuige optreden, getuigenis afleggen.

salá, verkeerd, mis, verkeerdheid, misdrijf, fout; masalá, ongelijk hebben, een fout begaan, het mis hebben; mosisalá onderling verschillen, van elkaar onderscheiden, onderling een verschil hebben, met elkaar twisten.

salé, mesalé, elkander helpen bij het mompáho, monae, mewawo en mowaja van den tuin; het mapalus van de Minahassa. Ook: bij dezen en genen aangaan. Een bezoek

- brengeu; *naposâlêka linggona*, hij gaat nu eens bij dezen, dan bij genen gast (een praatje maken).
saro, loon voor iets dat men heeft verricht, belooning, huurprijs, traktement.
sawa, verwisselen, vervangen, in de plaats stellen; *ëndasâwani*, iets verwisselen, iemand vervangen.
singara of *tingara*, *mesingara*, manen, aanmanen tot het betalen eener schuld.
sompô, *mesompô*, afdoen van schulden.
sudaka, onkosten, prijs voor geneeskundige behandeling, onderwijs, enz. honorarium. Verg. ook bij *ada*. Door 't Bug. uit 't Ar.
supua, bet. onbekend. *Ana kasupua*, het jongste kind.
suro, gezant, afgezondene, zendeling.

T.

- tadulako*, een aanvoerder in den krijg, voorvechter, een bijzonder dapper man.
tâdunja, priester of priesteres, die dienst doet bij het *motengke*, *mogawe*, en bij epidemiën en endemiën. Verg. *wurake*.
tama, oom, tante.
tambale, het voorgedeelte van een huis, waar men gasten en bezoekers ontvangt, voorgalerij. Samengesteld met *bale*, „huis”.
tanâ, land, grond, aarde.
tau, mensch, ook in den zin van: menschen, die aan iemand toe behooren, slaven, pandelingen; *sangkudja taumi*, hoeveel menschen, (d. z. slaven) hebt gij? *tau tua*, ouders, ook: voorouders; *Mongoli tau*, jonge man, jongeling; *tau doë*, ongetrouwde man of vrouw.
tâu, jaar. Doorgaans rekent men naar de oogsten en zegt dan: *sampae*, één jaar.
tête, tante. Verg. *tama*.
tetengi, *motetengi*, onderhandelen over den bruidschat tusschen de ouders van bruid en bruidegom.
timbala, eene vrouw, die van haren man gescheiden en nog niet hertrouwd is.
tinalu, de naam voor den rijsttuin, wanneer deze zoover is, dat er reeds in geplant is. Verg. *nawu*, bonde.
to, samentrekking van *tau*, mensch.
tôka, *petôka*, het loon, dat de priesteres krijgt na het verwijderen (*mopagere*), van het voorwerp (*kantu*), dat iemands ziekte veroorzaakt. NB. Dit loon bestaat doorgaans in duiten (hoogstens 30) en in een achtste gedeelte van een stuk *bêlatju* (slecht katoen).
tôlô, *motôlô*, een voorwerp tegen een soortgelijk voorwerp verruilen; bijv. een zwaard tegen een zwaard. Verg. *bôlô*.
tukaka, oudere broeder, zuster.
tumampu, de paal in de *lobo*, van uit het midden der met krokodillen versierde plank (*paladuru*), tot aan den nok;

deze paal is sierlijk bewerkt en speelt eveneens eene rol in het geloof der Alfoeren.

tampu, oorsprong, de eigenaar van iets; de persoon of de zaak, van wien of waarvan iets afkomstig is.

tuwáĩ, jongere broeder, zuster.

U.

ulaja, lading, vracht van een schip; **moülaja**, laden, inladen, bevrachten.

W.

wai, mombai, geven, schenken, toestaan, toelaten, gedoogen.

wàna, bosch, woud, Verg. ópó.

watuwa, zie batuwa.

wija, werk, daad; **mowija**, doen, maken, verrichten; **sawija**, ieder afzonderlijk voorwerp, waaruit de bruidschat bestaat.

wurake, priester, priesteres, die ziekte moet verdrijven; de gewone huispriester; **mowurake**, offeren, offerfeest vieren voor zieken. Verg. tádunja.

SERIE O.

HET TORADJA-GEBIED.

N°. 17.

ZORGEN VOOR NA DEN DOOD (1908).

Ontleend aan dr. N. Adriani's „De Voorstellingen der Toradja's omtrent het Hiernamaals" (lezing, op 3 December 1907 te Leiden gehouden) in Mededeelingen van wege het Nederlandsch Zendelinggenootschap 52, 1908, blz. 1—21.

De Toradja's leven communistisch, in een natuurlijk communisme, dat op bloedverwantschap berust. De band des bloeds is de eenige die werkelijk geldt en die leden der familie, die op gelijken trap van afkomst staan, zijn volkomen aan elkaar gelijk. Broeders zijn aan elkaar gelijk, broeders- en zusterskinderen worden als broeders en zusters van elkaar beschouwd. Tusschen een oom en zijn neef bestaat dezelfde verhouding als tusschen een vader en zijn zoon. De stam bestaat uit menschen die tot elkaar in eenige familie-betrekking staan; wat familie van elkaar is behoort bijeen, wat buiten de familie staat is vreemd, om niet te zeggen vijand. De afstanden in deze familie-maatschappij worden gevormd door den trap van afkomst. Als zijn meerdere erkent men zijne ouders en degenen die van hun geslacht zijn, dus ook ooms en tantes, die men dan ook met „Vader" en „Moeder" aanspreekt. Hooger dan dezen staan weder de grootouders, oud-ooms, oud-tantes en hunne generatie en zoo gaat het steeds opwaarts. Zoo komt men al spoedig bij de dooden terecht. De Toradja'sche maatschappij nu leeft evenzeer met hare doode als met hare levende leden mede, want de band die de levenden en de dooden verbindt, de familieband, wordt door den dood niet verbroken.

Omdat de gradatie nu in het Hiernamaals doorloopt, staan ook de oude lieden den gestorvene het naast. Zooals kinderen en jongelieden staan tot de ouden, zoo staan de ouden tot de gestorvene Voorvaderen. Jongelieden verwijzen U, om iets te verklaren, steeds naar de leer en het voorbeeld der Ouderen en dezen beroepen zich wederom op de Voorvaderen. Jongelieden verrichten hoogst zelden eenige godsdienstige handeling, maar zij zijn eerbied en gehoorzaamheid schuldig aan de ouden. Daarom zijn het ook de Ouderen die de godsdienstige handelingen verrichten. De Jongeren schuiven de verantwoordelijkheid van hun

dagelijksch doen en laten op de Ouderen, wier woorden en daden zij navolgen en de Ouderen stellen de Voorvaderen verantwoordelijk, bewerende slechts te handelen naar de voorschriften en voorbeelden der gestorvenen. De Voorouders, zoo heet het, hebben den toestand geschapen, zooals wij dien hebben gevonden; zij zijn heengegaan en hebben aan ons, als aan hunne plaatsvervangers, overgegeven wat zij hebben tot stand gebracht; wij hebben dus te zorgen dat dit alles wordt onderhouden en in wezen gelaten, juist zoo als het ons is overgegeven.

In zulk een communistische maatschappij is de zelfstandigheid van het individu beperkt tot zijne persoonlijke belangen. En nu is het leven Hiernamaals geen persoonlijke zaak, maar een familiezaak, iets dat slechts in het familieverband bestaat. Immers, de Toradja gelooft niet in den eigenlijken zin aan de onsterfelijkheid zijner persoon, hij gelooft alleen aan de onsterfelijkheid zijner familie. Men is onsterfelijk in zijn familie, men blijft lid zijner familie, welker bestaan men zich in het Hiernamaals voortgezet denkt. Evenals in dit leven de Jongeren het van de Ouderen moeten hebben, maar de Ouderen ook in vele gevallen op de krachten der Jongeren zijn aangewezen, zoo moeten ook de Levenden het van de Dooden hebben, maar omgekeerd ook hunne verplichtingen aan dezen houden. Men heeft dus, daar men nu eenmaal moet sterven, voor twee dingen te zorgen: 1e. dat men inderdaad bij zijne familie aankomt, tot zijne Vaderen wordt verzameld, als men gestorven is en 2e. dat men door zijne achtergeblevene familie-leden niet wordt vergeten. En voor deze beide dingen kan men in dit leven zorgen. Vooreerst door kinderen te krijgen. Evenals men in zijn ouderdom, wanneer men niet meer zelf kan werken, op zijne kinderen in de eerste plaats is aangewezen, zoo moet men ook, als men na zijn dood eene schim is geworden, onderhouden worden door de offers zijner nabestaanden en men kan zich daarvoor natuurlijk het best op zijne kinderen verlaten. Vandaar dat Toradja's die geen kinderen hebben, er op uit zijn om zich door zooveel als maar mogelijk is „vader” of „grootvader”, „moeder” of „grootmoeder” te laten noemen, 't zij dat zij kinderen adopteeren, 't zij dat zij door geschenken of door andere weldaden jongere leden hunner familie aan zich weten te verbinden.

In de tweede plaats moet men zorgen dat men eene goede erfenis nalaat, om daaruit zoo lang mogelijk en zoo ruim mogelijk te worden onderhouden. Dat wil zeggen: men moet tot het familiebezit in engeren zin zooveel hebben bijgedragen, dat de overlevende familieleden den gestorvene een groot recht daarop toekennen. Wie het familiegoed, dat niet wordt verdeeld, heeft vergroot, mag hopen op een zooveel ruimer bestaan in het Hiernamaals, als hij zijne familie hier op aarde heeft mogelijk gemaakt, door het familie-vermogen te vermeerderen. Kan de familie talrijke feesten geven, die alle offerfeesten zijn, omdat zij zoowel voor de dooden als voor de levenden worden gegeven, dan heeft ook de

gestorvene een rijker bestaan in het Hiernamaals, want hij versterkt zijn schimmig wezen met den wasem der hem aangeboden offerspijzen. En de dieren die, vooral op de groote doodenfeesten, opzettelijk voor de gestorvenen worden geslacht, komen ook in hun schimmenbestaan in het bezit van diegenen die op aarde in het bezit ervan deelden.

In de derde plaats moet men zorgen voor een goeden naam bij zijne familieleden. Is het in dit leven al van veel belang om veel familie te hebben en onder zijne familieleden eene goede plaats te bekleeden, waardoor men goed beschermd en invloedrijk is, voor het leven Hiernamaals is het zeker van even groot gewicht. Wie geen grooten naam onder zijne familieleden heeft, die wordt weldra vergeten na zijn dood; hij krijgt al spoedig geen offers meer en lijdt een kommerlijk bestaan. Zijne schim wordt steeds schimmiger en kwijnt ten slotte weg, evenals de herinnering aan hem bij zijne overlevende familieleden verloren gaat. Maar heeft iemand zich een grooten naam verworven door dapperheid en vaardigheid in het spreken, de twee eigenschappen die den bezitter daarvan den meesten indruk doen maken, hem het meest tot eene krachtige en duidelijk gemarkeerde persoon stempelen, heeft hij voorts door rijkdom en de daarmee noodzakelijk verbonden mildheid de menschen aan zich kunnen verbinden en bezit hij daarbij nog een aantal kinderen, die de herinnering aan hem zullen levendig houden, dan blijft zijne gestalte ook na zijnen dood groot en machtig en hij is onsterfelijk. Op den duur stijgt hij tot den rang van familiegod, zelfs van stamgod, waarvoor de Toradja'sche talen het woord *lamo a* hebben, welks bestanddeel *mo a* hetzelfde woord is als het Mal. *mojang*, „voorvader.” Nog duidelijker is het Minahassische woord voor „god”, nl. *kasuruan*, waarvan de beteekenis is weder te geven met den Oud-Testamentischen titel „Vader der Menigte.” De zorg voor het Hiernamaals is dus wel degelijk van dit leven, want wat men in de Wereld der Afgestorvenen vindt, daarover weten maar weinigen iets te vertellen en dat weinige behoort nog voor het grootste deel tot wat ik maar zal noemen: de theologie. Priesters en priesteressen hebben daarvan wel hunne voorstellingen, maar wij kunnen deze hier laten rusten, daar zij geen eigendom zijn van de groote volksmenigte, omdat zij niet in verband staan met het leven hier op aarde. Immers, hoe de maatschappij der gestorvenen zich zelf onderhoudt, dat laat de levenden tamelijk koud, dat zullen zij wel gewaar worden als zij er eerst maar toe behooren.

.... Ik heb U zoeven reeds gewezen op het communistische hunner maatschappij, als gevolg van hun nauw aaneengesloten familieleven. In zulk eene maatschappij nu is de openbare meening de hoogste, de eenige wet. Van zijne familie moet men het hebben, zoowel hier als hiernamaals, dus de hoogste zedenwet is: de traditie der familie zoo getrouw mogelijk te bewaren en na te leven.

Eene maatschappij die aldus is ingericht, heeft ook weinig

kracht om slechte elementen te weren of uit te stooten. Zoolang het maar eenigszins gaat, praat men de overtredingen zijner familieleden goed. Ik heb mij dikwijls er over verwonderd, met welk eene lijdelijkheid men slechte individuen hun gang liet gaan. Luiaards, dobbelaars, dronkaards, bedriegers moeten het al heel erg maken eer zij van de gemeenschap worden afgesneden, want het familiezwak stilt doorgaans al spoedig de boosheid die over hun wangedrag opkomt. En de naaste familie trekt altijd partij voor den schuldige. Krijgt een energiek hoofd het al eens gedaan om een lid wegens wangedrag buiten de gemeenschap te sluiten, dan moet hij ook al diens schulden betalen en al diens boeten kwijten. Ik herinner mij dat eens een Controleur van Posso een onverbeterlijken landlooper had verbannen en dat daarna al diens schuldeischers van den Controleur betaling der schulden van den verbannene vroegen. Zij voelden zich zeer verongelijkt toen de Controleur daarin niet wilde treden en vroegen toen of de man mocht terugkomen, want hij was toch hun familielid.

.... het geweten van den Toradja is de publieke opinie.

Wat men doet, dat is goed, immers de Ouden handelen op autoriteit der Voorouders, de Jongeren op gezag der Ouderen en de moraal is: het instandhouden der familie door haar te vermeerderen, te verrijken en te beschermen. Wanneer dat maar geschiedt, dan gebeurt er geen kwaad. Het is dus niet weinig tekenend voor de Toradja'sche denkbeelden omtrent den bewaker der Onderwereld, dat hij smid is, d.w.z. iemand die de lieden onder zijn hamer brengt, wanneer zij niet den indruk weten te maken van menschen die tijdens hun leven voor de familie waartoe zij behooren hebben gedaan, wat in de openbare meening het hoogst staat aangeschreven, terwijl hij ongemoeid laat doorgaan hen die zich kunnen voordoen als aan deze eischen te hebben voldaan, zoodat ook de Voorouders er niets tegen kunnen hebben hen in hun midden te ontvangen.

Maar al is hij nu Langkoda gelukkig voorbijgekomen, toch kan de gestorvene nog niet aanstonds tot zijne Vaderen worden verzameld. Hem kleeft nog een gebrek aan, hij heeft nl. nog den stank van zijn lijk bij zich en daarom kunnen de Voorouders hem nog evenmin bij zich hebben, als zijne familie op Aarde zijn lijk in huis kon houden. De familie legt het lijk in eene goed gesloten kist en plaatst deze op eene stelling buiten het dorp. Daar blijft zij staan, totdat er tijd en voorraad is om het doodenfeest te vieren. Intusschen zijn de vleeschdeelen van het lijk vergaan en kunnen de beenderen, die het onvergankelijk deel van den mensch voorstellen, uit de kist worden genomen en schoongemaakt. Van iedere doode worden nu de beenderen afzonderlijk ingepakt, met fraaie kleederen omhangen, van een houten hoofd met opgeschilderd aangezicht voorzien en dagen lang beweend, in optocht rondgedragen en met offergaven gespijzigd. Is het feest afgelopen, dan worden ook de beenderen van hunne versierselen

ontdaan en in eene kleine, dikwijls fraai bewerkte doodkist gelegd, om daarna voorgoed te worden bijgezet in de eene of andere spelonk.

Eerst dan is de gestorvene zijne lijkklucht kwijt en niet meer hinderlijk voor zijne verwanten. Hij is dan, zoo mag men hopen, bij zijne familie en de levenden voegen hem dus in hunne gedachten bij die groote familiegroep die zij reeds in de Onderwereld hebben en bij welke zij ook zelf eenmaal denken te komen.

Talrijke buffels worden op de groote doodenfeesten geslacht, maar de Toradja troost zich over de groote schade die daardoor aan zijn veestapel wordt toegebracht, met de gedachte: De buffels die ik voor mijne gestorvenen slacht, zijn niet weggeworpen, immers ik geef ze aan mijne familie. Het onstoffelijk equivalent der geofferde dieren komt nl. bij de groote kudde die reeds in het bezit der gestorvenen is. Trouwens de geslachte buffels zijn een deel van het familiegoed waarop de gestorvene recht heeft, daar hij tijdens zijn leven het familiebezit heeft helpen beheeren en vermeereren.

Wellicht zal bij U deze vraag zijn opgekomen: Worden dan na den dood geene tijdens het leven bedreven euveldeaden gestraft? Loopt het oordeel alleen maar over de kwestie of men een goed familielid is geweest en dus ook voor de overledenen eene aanwinst belooft te zijn? Er bestaan toch, behalve de tekortkomingen in familieplichten, ook zonden die men als persoon heeft bedreven en waarvoor men op de eene of andere wijze moet boeten. Ja zeker zijn die er, maar die worden in dit leven gestraft. De Toradja gelooft vast, dat ieder klein of groot onheil dat hem overkomt, de straf is voor eenig klein of groot kwaad dat hij heeft begaan. Valt iemand, wondt hij zich, verdwaalt hij, zakt hij door den vloer of heeft hij eenigen tegenspoed, dan is dit de vergelding van eenig kwaad dat hij heeft bedreven. Dikwijls kan hij zich dat wel niet aanstonds te binnen brengen, maar men beledigt of krenkt ook wel vaak een mensch, zonder het te weten of te willen, hoe licht kan men dan niet de goden beledigen? Maar de zonde is hiermede dan ook verzoend, evenals een vergrijp tegen een medemensch door boete of door wraak is gekweten en daarna ook door de andere partij nimmermeer mag worden opgerakeld. Alleen blijft nog over, dat men zich in de oogen zijner omgeving, die gezien heeft dat men eene kastijding heeft ontvangen, weder herstelt. Daarom zorgt men dikwijls spoedig weer eenig voordeel of geluk te behalen, waardoor men bewijst dat men niets meer te zijnen laste heeft.

Maar er is toch ook een eeuwige straf, zooals wij hebben gezien en die is: niet bij zijne familie te komen, hiernamaals dus te leven als iemand zonder familie, d.i. als een arme stakkert. Degenen, die niet bij de Voorouders komen zijn vooreerst zij die door Langkoda, den Smid, niet worden doorgelaten en ten tweede zij die een niet-eervollen dood zijn gestorven, zooals krankzinnigen, melaatschen, die de Voorouders natuurlijk niet bij zich

willen hebben, zelfmoordenaars, omdat de ziel dier lieden de vijand is van hun lichaam, in den strijd gevallen, omdat zij door de goden zijn veroordeeld als schuldigen. Iedere strijd is nl. een godsoordeel en de partij aan welker zijde dooden vallen, is de schuldige; de gevallenen zijn natuurlijk degenen op wie de schuld rust; door het openbaar worden hunner schuld is hunne gansche partij in 't ongelijk gesteld.

Voorts kunnen zij die om de eene of andere reden geen behoorlijke begrafenis hebben gekregen, niet tot hunne Vaderen worden verzameld. Daarom zijn de Toradja's er zoo op gesteld om van iemand die verdronken is of die door de krokodillen is verslonden, toch maar iets terug te vinden, al is het maar een stukje van zijn hoofddoek of een lapje van zijn schaamgordel. Zulk een restje wordt dan met alle eer begraven, opdat de overledene nog bij zijne Voorvaderen moge komen.

De zielen dergenen die niet bij hunne Vaderen kunnen komen, dwalen als spoken rond en maken het den menschen zeer lastig. Hun leven is een toestand van voortdurende onrust, zij kunnen nimmer het gezeten leven deelachtig worden, dat men alleen maar onder familieleden kan leiden.

Uit dit alles hebt gij gezien....., dat de denkbeelden der Toradja's over het Hiernamaals in hoofdzaak zijn eene consequente voortzetting van hetgeen zij van hun leven hier op aarde denken, doch in gebrekkiger vorm. Die voorstellingen maken den indruk van hunne denkbeelden weder te geven in eene periode die zij reeds achter den rug hebben, gelijk van een groot aantal volken de streek waar zij thans het Zielenland aanwijzen niets anders is dan hun vroegere woonplaats. In ieder geval, de denkbeelden die zij omtrent het Hiernamaals hebben zijn achter bij hunne tegenwoordige opvattingen, waarin, al is het nog flauw, het bewustzijn van persoonlijk verantwoordelijk te zijn voor zijne daden telkens aan den dag komt....

SERIE O.
HET TORADJA-GEBIED.

N°. 18.

DEELWINNING VAN VEE IN MIDDEN-SELEBES (1920).

Zie boven, blz. 16.

Uit een brief van den resident van Manado :

Men maakt onderscheid tusschen het in bruikleen geven van groot vee (karbouwen, koeien en paarden) en dat van klein vee (geiten en schapen). Ingeval groot vee wordt afgestaan, is het vierde, het achtste, het twaalfde enz. jong voor den deelwinner. Betreft het deelwinning van geiten en schapen, dan krijgt de deelwinner vooraf een moederbeest in eigendom en wordt alles wat daarvan afstamt zijn eigendom.

SERIE O.

HET TORADJA-GEBIED.

N°. 19.

ETHNOGRAPHISCHE GEGEVENS (1927).

Ontleend aan: Catalogus van 's Rijks Ethnographisch Museum, deel XIX, 1927.

De jacht en vischvangst . . . spelen in Midden-Selebes geen zeer belangrijke rol. De laatste beperkt zich uit den aard der zaak tot de vangst van rivier- en meervisschen (uit het Posso-meer) (blz. V).

Boog (pana), met modellen van ijzeren werktuigen. De boog van bamboe met doorgestoken pijl van bamboe, welks andere einde bevestigd is aan de pees van boomschors. Aan den boog zijn bevestigd vijf houten modellen van hakmessen, een lanspunt, een pijlpunt en een harpoenpunt. De uiteinden van den boog met kippenvederen versierd. — Wordt in de smederij opgehangen, om de levensgeesten van het gesmede ijzer vast te houden ¹⁾. Toradja's (blz. 19).

Voorvechtershoed (songko tadoelako), volgens het eenvoudige omslinteringssysteem van rotanreepen over hoepels gevlochten. In de opening in den top steekt een houten staafje, waaraan bossen geitenhaar bevestigd zijn. Aan den voorkant is van hout de ruwe nabootsing van een mensch gevormd en hierin steken twee paren buffelhoornvormige uitsteeksels van geelkoper, het bovenste kleiner dan het onderste. Met kinband van vezelkoord. — Dergelijke mutsen zijn steeds eigendom van het dorps-hoofd, die ze aan de dapperste ten strijde trekkende mannen in leen geeft; ze zijn nog al moeielijk te verkrijgen, daar de hoofden zich er niet gaarne van ontdoen. Het geelkoper is door Boegineeseche handelaren aangebracht. Gekocht te Posso van den, aldaar met een bende krijgsvolk aanwezigen radja van Sigi (blz. 50—51).

Baadje (amboelea), rechthoekige lap geklopte boombast, in het bredere midden met een rond gat, de einden tot franjes uitgeknipt. Geelwit, eene zijde beschilderd met dubbele rijen driehoeken met een weerhaak aan de binnenzijde, begrensd door

¹⁾ Kruyt, M. N. Z. G. XXXIX, 24, XLII, 72.

dwaarsranden, waarin ruiten met concave zijden en in vieren gedeelde rechthoeken, alles in zwart, lichtrood, groen en bruin. — Ouderwetsch en alleen gedragen bij feesten voor zieken. To Pebato (blz. 51).

Familiesieraad (kandaoere), geheel uit veelkleurige kralen bestaande, eenigszins fuikvormig, van boven naar onderen breeder wordend, van boven bevestigd aan een rotanring(?) en in een kwastje van rood gebloemd katoen uitlopend, van onderen aan een hoepel van tin, met afhangende kralensnoeren. Het ornament bestaat uit: van boven witte gestileerde menschenfiguren, door groene ruiten met haakvormige armen gescheiden; verder zwarte ruiten, waarin vier kleinere witte ruiten, omgeven door gele of groene haakvormige figuren, opengewerkte veelkleurige ruiten en driehoeken, enz. — Op doodenfeesten bij het lijk tentoongesteld aan een langen bamboestaak. Rante Balla, gebied Badjo (blz. 59).

Hoofddoek (pajoengã), ... rood, het midden zwart geruit, het midden van twee zijden zwart gestreept met witte dwarsstrepen, dat der beide andere zijden oranje en zwart gestreept. Twee hoeken met ruiten van onecht gouddraad doorwerkt en bovendien de zwarte lijnen met gouddraad doorstikt. — Voor personen uit den hoogsten stand. Parigi (blz. 71).